

รายงานสืบเนื่อง

การประชุมวิชาการระดับชาติ

เครือข่ายด้านการจัดการชุมชน

27 กุมภาพันธ์ 2563

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 5

ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

รายชื่อกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ โครงการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายด้านการจัดการชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 5

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ปรีชา วงศ์ทิพย์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์สุดา พุฒजर	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ปริญาสุทธินันท์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ สังข์รัตน์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.บุษกร โกมลตรี	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.จตุพร เพชรบูรณ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.ธงชัย ภูวนาถวิจิตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ปรีชา วงศ์ทิพย์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงพันธ์ ต้นตระกูล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.อรยา พรเอี่ยมมงคล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร วิศวะกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ ศิริรัมย์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงสุดา ภูสว่าง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร.ปรีวิทย์ ไทยาชีวะ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศราพร พรหมนิมิตกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวนชื่น อัครกะวนิชชา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์สุดา พุฒजर	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรัตน์ แสงฉัตรแก้ว	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวรรยา ธรรมอภิพล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรินทร์ เทวตา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดร.สุนี คำนวลศิลป์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์รชกร วชิรสีโรดม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์วันชัย เจือบุญ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย ปริญาสุทธินันท์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ สังข์รัตน์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ดร.บุษกร โกมลตรี
ดร.จตุพร เพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Beliefs and Rituals About Boat Racing in the Tradition of the Boat Parade, Up The Pantomime for the Flag, Lang Suan District, Chumphon Province

Pimonpan Vongtawee¹

Apatsara Thanonkaew²

Sunee Kamnuansin³

ABSTRACT

The purpose of this study was to study the beliefs and rituals concerning boat racing in the traditional parade. Data were collected through in-depth interviews with groups of participant and participant observation. The informants consisted of 3 boat paddlers, 1 teacher, 1 boat maker and 1 boat narrator, totaling 6 persons and study relevant research documents which presents the results of a descriptive study.

The study found that beliefs and rituals about boat racing in the tradition of the boat parade, up the pantomime for the flag, Lang Suan District, Chumphon Province plays an important role in organizing and continuing the tradition in the area of Lang Suan District. There are beliefs and rituals regarding boat races divided into 1) beliefs about dredging-making boats, digging a boat to make a boat requires steps to be done based on the beliefs from the owner's request for a talisman of the forest laying over the boat's part and the drilling of chisel-dredging. The boats must be in accordance with ancient regulations and if there is any person who does not comply, then there will be a second due to death. 2) The tradition of boat racing in the pantomime for the flag and the boats used in each race, there is a sacred object residing with the long boat called Mae Yanang and the sacred thing of the river called Phra. Mae Kongkha, where the tradition is held, we have to inform and ask for forgiveness in order to organize the event. Whether it is a ceremony to pay tribute to the spirit and spirit of Mae Yanang. 3) Beliefs about the person who will be responsible for the long boat. The person who acts as a waterman must have rules because oarsmen have duties that are directly related to long boat races. They must have proper conduct to show respect for the sacred things of the boat so that oarsmen are encouraged to perform their duties in the competition.

---

¹⁻² B.A Student, Community Management Program, Faculty of Management Science, Silpakorn University

³ Dr., Community Management Program, Faculty of Management Science, Silpakorn University

Keyword: Beliefs, Boat Racing, The Tradition of the Boat Parade, Up the Pantomime for the Flag

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือในงานประเพณี แห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี

พิมลพรรณ วงศ์ทวี¹
อาภัสสรา ถนนแก้ว²
สุนี คำนวลศิลป์³

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ฝายเรือยาว 3 คน ครูหมอ 1 คน ช่างทำเรือ 1 คน และนักพากย์เรือยาว 1 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน และศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี มีบทบาทความสำคัญต่อการจัดงานและสืบสานงานประเพณีของพื้นที่อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี มีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือแบ่งเป็น 1) ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการขุดเรือ-ทำเรือ การขุดเรือเพื่อทำเรื่อนั้นต้องมีขั้นตอนในการทำโดยอาศัยหลักความเชื่อ ตั้งแต่การไปขอไม้ตะเคียนจากเจ้าป่าเจ้าเขา การวางกงทับส่วนเรือ และการเจาะรูส่ว การขุดเรือ - ทำเรื่อนั้นจึงต้องเป็นไปตามที่ตำราโบราณกำหนด และถ้ามีผู้ใดที่ไม่ปฏิบัติตามก็จะมีอันเป็นไป 2) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือและการทำพิธีกรรม ตามความเชื่อเรือที่ใช้ในการแข่งขันแต่ละลำนั้นก็จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่กับเรื่อนั้นคือแม่ย่านาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำแม่น้ำที่เรียกว่าพระแม่คงคา ในการจัดงานประเพณีจึงต้องมีการบอกก่่าวและขอขมา ไม่ว่าจะเป็พิธีการทำขวัญเรือและบวงสรวงแม่ย่านาง 3) ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับบุคคลที่จะทำหน้าที่ ฝายเรือยาว ฝายมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการแข่งขันเรือยาว ต้องมีการปฏิบัติตนให้เหมาะสม เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือ และเพื่อให้ฝายมีขวัญและกำลังใจที่จะทำหน้าที่ในการแข่งขัน

คำสำคัญ : ความเชื่อ, พิธีกรรม, ประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง

¹⁻² นักศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

³ อาจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

สายน้ำและชีวิตมนุษย์เป็นของคู่กันและเป็นสิ่งที่ผูกพันกันมายาวนาน มนุษย์กับแม่น้ำได้พึ่งพิงกันมายาวนานนัก คนในยุคสมัยก่อนได้ใช้เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก มีการค้าขายทางน้ำ เป็นแหล่งก่อเกิดอารยธรรมยิ่งใหญ่มากมาย มีวัดและโรงเรียนอยู่ติดกับแม่น้ำ ในสมัยก่อนเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ราวเดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม ชาวบ้านว่างเว้นจากการเพาะปลูกปักดำทำนา โดยเฉพาะช่วงเทศกาลทอดกฐิน คนหนุ่ม คนสาว คนเฒ่าคนแก่ตามหมู่บ้าน จะร่วมแรงร่วมใจกันตกแต่งองค์กฐิน ไปทอดตามวัดวาอารามต่างๆ ที่นครศรีธรรมราช ซึ่งวัดส่วนใหญ่จะตั้งริมฝั่งแม่น้ำ ขบวนเรือทอดกฐินจะมีลำใหญ่ ส่วนมากจะใช้เรือมาดที่ตกแต่งมีธงทิวอย่างสวยงามเป็นเรือตั้งองค์กฐิน นอกจากนั้นจะมีเรือขนาดรองลงมาพายนำและพายติดตามแห่องค์กฐินไปตามคั้งน้ำ มีพิณพาทย์ ลาดตะโพนในเรือองค์กฐินบรรเลงอย่างสนุกสนานเสียงดังลั่นไปทั่วคั้งน้ำ เมื่อทอดกฐินเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเล่นเรือเพลงและลงท้ายด้วยการพายเรือแข่งกัน และการแข่งขันเรือยาวนี้เริ่มมีในท้องถิ่นหลังสวน จังหวัดชุมพร มาเนิ่นนาน (ตำนานขึ้นโขงชิงธง, 2553)

ชาวหลังสวนถือว่าวัดเป็นสถานที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน และถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเกิดความเชื่อว่าน้ำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และแม่น้ำหลังสวนก็ได้มีเรื่องราวเล่าขานเป็นตำนานมาช้านานและเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดประเพณีและวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ ในปัจจุบันความสำคัญของแม่น้ำอาจลดลงตามกาลเวลาและยุคสมัยที่พัฒนาแล้ว แต่หนึ่งสิ่งซึ่งชาวหลังสวนไม่ทอดทิ้งและยังคงสืบสานต่อไปคืองานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขงชิงธง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร (50 ปีโลในหลวงและราชินีกว่า 170 ปีขึ้นโขงชิงธงมรดกวัฒนธรรมแห่งลุ่มน้ำหลังสวน, 2557)

การแข่งขันเรือยาวเป็นประเพณีเก่าแก่ของเมืองหลังสวน ปรากฏในจดหมายเหตุเสด็จประพาสต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 เมื่อพุทธศักราช 2432 ได้ระบุถึงเรือ “มะเขือย่า” สังกัดวัดดอนชัย ซึ่งเป็นเรือยาวที่ใช้ในการแข่งขัน เป็นเรือลำหนึ่งในขบวนเรือรับเสด็จที่ตำบลบางขันเงิน อำเภอหลังสวน การแข่งขันเรือยาวในเมืองหลังสวนนับเป็นกีฬาท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากการแข่งขันเรือยาวในจังหวัดอื่นๆ กล่าวคือ ในการแข่งขันจะตัดสินเรือที่ครองความสามารถด้านความพร้อมเพรียงของฝีพาย และความสามารถของนายหัวเรือและนายท้ายเรือ โดยนายท้ายเรือจะต้องถือท้ายเรือให้ตรง เพื่อนายหัวเรือจะขึ้นโขงชิงธงที่หุ่นเส้นชัยได้ หากคว่ำธงผิดหรือคว่ำธงได้แต่ตกน้ำ หรือเรือล่มก่อนที่ท้ายเรือจะพ้นตำแหน่งที่ตั้งของปากกระบอกธงชัย ถือว่าแพ้ ดังนั้น การแข่งขันเรือยาวในอำเภอหลังสวน จึงถือเป็นกีฬาที่มีการผสมผสานกันระหว่างศาสตร์และศิลป์ของผู้เข้าแข่งขันได้อย่างกลมกลืน (เมืองหลังสวน, 2542) ความสนุกของการแข่งขันอยู่ที่การแย่งชิงธงของนายหัวเรือนี้เอง เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่หาชมได้เฉพาะที่อำเภอหลังสวนเท่านั้น โดยงานประเพณีแห่พระแข่งเรือหลังสวน ทำกันทั้งสิ้น 4 วัน เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ จนถึงแรม 4 ค่ำ เดือน 11 ก่อนการแข่งขันจะมีการแห่ขบวนพาเหรดเรือ ในแม่น้ำหลังสวนเริ่มตั้งแต่หน้าวัดโตนด เรือยาวทุกประเภท เรือประเภทสวยงาม ประเภทความคิด ประเภทตลก จัดเป็นรูปขบวน เคลื่อนผ่านวัดโตนด ผ่านกองอำนวยการหน้าวัดด่านประชากรไปถึงสะพานรถไฟ (ขึ้นโขงชิงธง, 2558)

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ตำบลแหลมทราย ตำบลบางมะพร้าว ตำบลปากน้ำหลังสวน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยพบว่า ในทุกขั้นตอนของการจัดแข่งเรือในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขงชิงธงมีความเชื่อแฝงอยู่ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการขุดเรือ-ทำเรือ การประกอบ

ส่วนต่างๆ ในการทำเรื่อนั้นต้องเป็นไปตามตำรา และเมื่อในลำเรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในลำเรือ จึงทำให้เกิดความเชื่อต่อผู้ที่เป็นผีพายเรือยาวว่าต้องมีข้อควรและข้อห้ามปฏิบัติตน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือเพราะเป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีความน่าสนใจและต้องการเผยแพร่ความเชื่อและพิธีกรรมของประเพณีนี้ให้เป็นที่รู้จัก บทความนี้จะนำเสนอความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งขันเรือในงานแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ชาวบ้านมีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและถ่ายทอดความเชื่อออกมาแสดงให้เห็นถึงการเคารพบูชาในรูปแบบการทำพิธีกรรม

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาแบบเจาะลึก โดยเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบพิธีกรรม (ครูหมอ) 1 คน ผีพายเรือยาว 3 คน ช่างทำเรือ 1 คน นักพากย์เรือยาว 1 คน รวมทั้งหมด 6 คน

ข้อมูลวิจัยเก็บจากครูหมอ ผีพายเรือยาว ช่างทำเรือ และนักพากย์เรือยาวที่เลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมในการแข่งขันเรือยาวเป็นอย่างดี ซึ่งแต่ละท่านอยู่ในวงการเรือยาวมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี วิธีเก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์เอาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลตามธรรมชาติ ด้วยการพูดคุยสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และใช้ระบบแทรกตัวเป็นเครือญาติ ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในการสัมภาษณ์ใช้การสัมภาษณ์รายบุคคล รวมทั้งหมด 6 คน เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ชัดเจนและแม่นยำตามความเชื่อของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการลงภาคสนาม นั่นคือได้เข้าร่วมพิธีกรรมการทำขวัญเรือและบวงสรวงแม่ย่านาง ชักถามสิ่งที่เห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ่ายภาพการประกอบพิธีกรรมและบันทึกเสียงการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อการจัดเตรียมสถานที่และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ การจดบันทึก การสังเกต และถอด บันทึกเสียง รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำข้อมูลที่ได้อมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่จะศึกษา โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของพิธีกรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิพลต่อมนุษย์ จากนั้นจึงเขียนบทสรุปผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาความในแต่ละประเด็นการศึกษา โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 5 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายน พ.ศ.2562

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการแข่งเรือในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขงชิงธง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการขุดเรือ-ทำเรือ

การขุดเรือ-ทำเรือยาวของอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จะต้องใช้ช่างที่มีความรู้ทางไสยศาสตร์ มีความสามารถและมีประสบการณ์การทำเรือชำนาญพอสมควร ด้วยเรือยาวของอำเภอหลังสวนนั้นมีลักษณะสำคัญคือทำมาจากไม้ตะเคียนซึ่งเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ จึงต้องทำพิธีขอไม้และขอขมาเจ้าป่าเจ้าเขา และตั้งศาลเพียงตา เพื่อที่จะทำการตัดไม้และนำไม้นั้นออกจากป่ามาไกล่น โดยมีให้เกิดอาเพศใดๆแก่คณะขุด - ทำเรือ นอกจากนี้ขั้นตอนของการทำเรือ ยังมีความเชื่อว่า ไม้ให้วางกบทับส่วนเรือ กล่าวว่าจะเป็นตัวเสนียด และการเจาะรูส่วที่ลำเรือต้องเจาะให้ตรงตามตำรา ซึ่งในตำรากล่าวไว้ว่า เรือยาวจะต้องนับแถวให้ลงที่คำว่า “ชัยกั๋ง” ถ้างลที่คำว่า “วิวาทั้ง” จะมีการทะเลาะวิวาทในเรือ ถ้างลที่คำว่า “มรณัง” จะต้องมีการตาย ฉะนั้นนับรูส่วจากหัวเรือแถวแรกเป็น “ชัยกั๋ง” แถวที่สองจะเป็น “วิวาทั้ง” แถวที่สามเป็น “มรณัง” แถวที่สี่จะเป็น “สุซัง” กล่าวว่ถ้าช่างคนไหนเจาะรูส่วไม่ตรงตามทีตำรากล่าวไว้ก้จะมีอันเป็นไปหรือเกิดความหายนะขึ้นในชีวิต เช่น พิการ ปากเบี้ยว มือหงิก เท้างอ เป็นต้น เชื่อหรือไม่แล้วแต่ท่านจะพิจารณา โบราณกล่าวไว้เช่นนั้น

ภาพที่ 1 การโค่นต้นตะเคียนลงมาแล้วทำการเลื่อยไม้

“...ถ้าถามลุง ลุงเชื่อเรื่องไม้เคียนทอง ตอนที่จะเข้าไปตัดไม้เราต้องเอาของไหว้ไปไหว้ด้วย ถึงก็ต้องเอาคนที่ว่ามีวิชาเข้าไปทำพิธีขอไม้จากป่ากัน ทำนองบวงสรวง หรือบอกกล่าวขออนุญาตพวกนางไม้ที่สิ่งอยู่ในต้นเคียนนั้น พอเข้าไปโค่นไม้เคียนเสร็จ และจะต้องเตรียมเครื่องบวงสรวงสังเวณีพวกหมู เหล้า ฐูป เทียน ดอกไม้ ด้ายแดง ด้ายขาว หมาก พลุ ศาลเพ็ญงศา เพื่อทำพิธีขอมาแก้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรามองไม่เห็น หรือบางคนอาจจะเห็นก็ได้นะ แหะๆ ก็แล้วแต่คน อันนี้เชื่อไม่เชื่อแล้วแต่นะ แต่ว่าที่ก่อนนั้นเขาเล่ากันว่า เจ้าอาวาสวัดบางลำภูนี้แหละ แกเป็นผู้ริเริ่มคิดที่จะทำเรือก็เลยขอความร่วมมือระดมคนเข้าไปตัดไม้เคียนในป่าเอามาทำเรือนางลำภู แต่แกจะใช้ไม้เคียนไพร่ทั้งลำ พอที่นี้ก็คนที่มิวี่ขานันแหละแกเข้าทรงขอไม้จากป่า เจ้าป่าก็เลยขอสิ่งแลกเปลี่ยนแต่ไม่ได้บอกว่าเป็นอะไร พวกคนที่ว่าโคล่นไม้ันนั้นก็ทำกันไปเรื่อยจนว่าเสร็จ อยู่ดีๆพ่อของเจ้าอาวาสแกก็เป็นลมในเรือที่กำลังพายกลับไปส่งพวกคนตัดไม้อะ ถึงก็ตายในเรือนั้นแหละ พวกคนชาวบ้านพวกนี้เลยเชื่อกันว่าเจ้าป่าคงมาทวงสัญญาที่ว่าได้บอกไว้ว่าขอสิ่งแลกเปลี่ยน ก็คือแลกเปลี่ยนกับชีวิต ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็เลยต้องมีการทำพิธีขอมาและบวงสรวงเจ้าป่าทุกครั้งมาจนถึงทุกวันนี้...”
(ปรีชา มาตย์วิรัตน์, ช่างทำ เรือ, 2562, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์คุณลุงปรีชา มาตย์วิรัตน์ (ช่างทำเรือ)

ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือและการทำพิธีกรรม

ชาวอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร มีความเชื่อว่า การทำขวัญเรือทำเพื่อปลุกพระคุณ และเรียกขวัญของฝีพายในเรือลำนั้น ๆ ให้มีแรงพลัง มีขวัญและกำลังใจในการแข่งขันเรือยาวขึ้นโขน ชิงธง และบวงสรวงแม่น้ำนาง ซึ่งในพิธีก็จะมีเครื่องเซ่นไหว้หรือเครื่องบวชไว้บูชาแม่น้ำนางและเจ้าที่เจ้าทาง เครื่องเซ่นไหว้ที่กล่าวมานั้นคือ อาหารคาวหวานที่นำมาบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีความเชื่อว่า เขาจะได้รับประทานเข้าไป โดยมีครูหมอเป็นผู้ร้ายบทสดเพื่อประกอบพิธีกรรม และอีกหนึ่งความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่เรือ หรือ แม่นางาน โดยเรือแต่ละลำจะมีเอกลักษณ์ประจำเรือเป็นรูปสัตว์ เช่น เสือ สิงห์ ฯลฯ และก่อนนำเรือลงน้ำมีการทำพิธีไหว้ขอขมาพระแม่คงคาเพื่อบอกกล่าวให้พระแม่คงคาคุ้มครองจากสิ่งที่ไม่มองไม่เห็นในแม่น้ำ

ในการตั้งชื่อเรือของแต่ละวัดแต่ละตำบล จะนิยมใช้คำว่า “พร” และ “เทพ” นำหน้าตามด้วยชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตำบลนั้นๆ เช่น เรือของตำบลปากน้ำหลังสวน สังกัดวัดสว่างมนัส มีชื่อว่า “เทพจักรี” เพราะที่ชายทะเลปากน้ำหลังสวนนั้นมีเรือจำลองจักรีนฤเบศรตั้งอยู่ จึงมีการเทียบยกคำว่า “จักรี” มาผสมกับคำว่า “เทพ” กลายเป็นชื่อเรือเทพจักรีในปัจจุบัน

“...ตอนยังบ่าว ๆ สมัย 19 ปี ได้เป็นนายหัวเรือ พอ 21 ปี ถึงได้เป็นครูหมอด้วยความเชื่อและความศรัทธาในแม่นางานล้วนๆ แล้วถึงบวกับความที่สนใจในวิชา ก็เลยไปขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์แหละที่นี้ ก็ไปหาไปชื่อนายอุดม กาญจนสวัสดิ์ ไปขอรับวิชา ที่นี้ก็เป็นครูหมอและทำพิธีบวงสรวงในการต่างๆเรื่อยมา พอถึง 40 ปี ลุงได้เห็นแม่นางานตัวเป็น ๆ เลย มาให้เห็นต่อหน้าเต็มสองตา ยิ่งทำให้เกิดความเชื่อและศรัทธามากไปหลายแล้วถึงก็มีอีกเรื่องเล่า คือเมียลุงนี้แหละเขาก็เป็นร่างทรงของแม่นางานเหมือน ตอนที่ว่ายยังไม่ตาย แม่นางานได้มาเข้าร่างของแก พอถึงงานเรือแข่ง แกก็จะบอกได้หมดว่าเรือเที่ยวไหนพายเป็นพันหรือ พันนะบอกได้แรงกว่าตาเห็น แล้วถูกทั้งเพตามที่แกว่า ลุงก็เลยยิ่งเชื่อแล้วก็ศรัทธาในแม่นางานมากเข้าไปอีก แต่ว่าตอนนี้ในหลังสวนก็ยังไม่เห็นใครที่จะสืบทอดวิชาต่อจากลุงทีนะ ซึ่งในการสืบทอดวิชาไม่ได้กำหนดว่าจะต้องเป็นคนชาย ทุกคนสามารถที่จะสืบทอดวิชาได้ เพียงแต่ว่ามีข้อกำหนดว่าจะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในศีลธรรม จริยธรรม...” (เสวก รอดอุณา, ครูหมอ, 2562, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 3 ครูหอมเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ของเจ้าที่และแม่ย่านาง

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับบุคคลที่จะทำหน้าที่ฝัพายเรือยาว

ฝัพายที่มาร่วมพายเรือยาวในงานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขนชิงธง อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ฝัพายเรือยาวมีจำนวนทั้งหมด 32 คน ประกอบไปด้วย นายหัวเรือ 1 คน นายท้ายเรือ 1 คน ฝัพาย 30 คน เนื่องจากลำเรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่ ฝัพายทุกคนจึงต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม มีทั้งข้อควรปฏิบัติ ได้แก่ รับประทานเครื่องเซ่นไหว้ที่ผ่านการทำพิธี เพราะโบราณเชื่อกันว่าผลหมากรากไม้และอาหารที่ผ่านการทำพิธีบวงสรวงแม่ย่านางนั้นเป็นอาหารสิริมงคล และข้อห้ามปฏิบัติ ได้แก่ 1) ห้ามนายหัวเรือรับประทานอาหารจากค้ายเรืออื่นโดยเด็ดขาด 2) ห้ามฝัพายเรือยาวทั้ง 32 คน ดื่มสุราเป็นอันขาด เพราะมีความเชื่อว่ากระทำผิดศีล 3) ในขณะทำพิธีไหว้เรือ ห้ามฝัพายทุกคนใส่หมวกและห้ามข้ามโขนเรือ เพราะจะถือว่าเป็นการลบหลู่และไม่เคารพบูชาแม่ย่านาง 4) ห้ามผู้หญิงที่เป็นประจำเดือนขึ้นไปเหยียบโขนเรือโดยเด็ดขาด เพราะประจำเดือนนั้นถือว่าเป็นสิ่งสกปรก ซึ่งถือเป็นการไม่เคารพแม่ย่านางอีกด้วย

ภาพที่ 4 นายหัวเรือไหว้ขอมาพระแม่คงคา

สรุปและอภิปรายผล

การแข่งขันเรือยาวของอำเภอหลังสวน แฝงด้วยความเชื่อเกี่ยวกับการขุดเรือ-ทำเรือ เนื่องจากไม้ที่ใช้เข้ามาทำเรือเป็นไม้ตะเคียนทอง ซึ่งเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์จึงมีการทำพิธีขอไม้จากป่า ก่อนที่จะเริ่มทำการเลื่อยไม้ มีการทำพิธีกรรมเพื่อบอกกล่าวนางไม่ว่าจะนำไม้นี้มาทำอะไรก็ตามทำเป็นเรือยาว และในส่วนการทำเรือก็มีความเชื่อเกี่ยวกับส่วนประกอบของเรือ เช่น การวางกงทับส่วนเรือ จะห้ามไม่ให้วางกงทับกับส่วนเรือ โดยกล่าวว่าจะเป็นตัวเสียด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกันต์กวีวินต์ ทัดทาน (2562) ศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีอิทธิพลต่อล้านนา พบว่า ในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องเทวดามาจากวิวัฒนาการของความเชื่อทางจิตวิญญาณในธรรมชาติ ก่อให้เกิดคติความเชื่อในการนับถือ ผีสง นางไม้ เทวดา สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในทางลัทธิความเชื่อ ดั้งเดิม อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูและอิทธิพลของพระพุทธศาสนา สำหรับในล้านนานั้นเทวดาได้มี อิทธิพลทาง ด้านต่างๆ คือ 1) ด้านประเพณีและพิธีกรรม เช่น การขึ้นท้าวทั้ง 4 เป็นต้น 2) ด้านวรรณกรรม เช่น ชาตคคาถา คำเวหนาน เป็นต้น 3) ด้านศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรมปูนปั้น เป็นต้น 4) ด้านความศรัทธา เช่น การบนบานและการขอพร เป็นต้น โดยความเชื่อเหล่านั้นแสดงออกผ่านการทำพิธีกรรม

ผีพายเรือยาวและชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือและการทำพิธีกรรม การทำพิธีกรรมการทำขวัญเรือ นั้น ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นคนในชุมชน ได้แก่ ผีพายเรือยาว และครอบครัวของผีพายเรือยาวที่ตั้งใจมาเข้าร่วมพิธีอย่างศรัทธา ทำเพื่อบอกกล่าวแม่ย่านางให้คุ้มครอง ปกป้อง ดูแลรักษา และขอให้เรือมีชัยชนะกลับมาจากการแข่งขัน และก่อนนำเรือลงน้ำ ผีพายยังมีความเชื่ออีกว่า ในแม่น้ำมีสิ่งที่มีมองไม่เห็น ก่อนนำเรือลงน้ำจึงต้องมีการขอมาพระแม่คงคาให้ช่วยปกป้องรักษาผีพายให้ปลอดภัยตลอดภัยจากผีพายและสิ่งที่มีมองไม่เห็นที่อาศัยอยู่ในน้ำ และเนื่องจากเรือยาวมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ ผีพายเรือยาวจึงต้องมีข้อปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติก่อนการแข่งขัน เช่น ผีพายทั้ง 32 คน ห้ามดื่มสุราก่อนทำการแข่งขัน ถือว่าเป็นการเคารพต่อแม่ย่านางอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุพรัตน์ ชนะบวรวัฒน์ (2560) ศึกษาเรื่องการบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ

ในสังคมไทย พบว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธไทยนิยมบนิมมมีด้วยกันหลากหลาย สามารถจำแนกได้เป็นหมวดหลัก 5 หมวด ได้แก่ พระพุทธรูป รูปเคารพพระเกจิ พระเครื่อง เทพ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ซึ่งจุดประสงค์ที่ทำให้ชาวพุทธบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องความสำเร็จด้านการงาน การเงิน การศึกษาเล่าเรียน ความรัก ครอบครัว สุขภาพ และความ ปลอดภัย เมื่อได้สมความปรารถนาตามทีบนไว้ก็จะมีกรแก้บนตามคำบอกกล่าวของผู้บน เช่น การแก้บนด้วยการถวายวัตถุสิ่งของ การแสดง การสร้างบุญหรือการทำความดี เป็นต้น

ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าไปสัมภาษณ์และถ่ายรูปลในขั้นตอนของการขุดเรือ-ทำเรือได้ เนื่องจากกรขุดเรือและการทำเรือ นั้น ส่วนมากได้ทำมาเป็นระยะเวลาานกว่า 100 ปี จึงทำได้แค่เพียงสัมภาษณ์จากช่างทำเรือถึงประวัติความเป็นมาในการเข้าป่าไปหาไม้ตะเคียนเพื่อนำมาทำเรือ และขั้นตอนการประกอบเรือในส่วนต่างๆ ทำให้พบว่าตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการไปขุดไม้จนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือการประกอบส่วนต่างๆ ทำให้เป็นเรือหนึ่งลำได้นั้น ต้องมีการทำพิธีกรรมตามความเชื่อเพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะนำไม้มาทำคุณประโยชน์ และสร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่นที่ได้ไปขุดไม้ตะเคียนมา ให้สมกับการไคนไม้ที่อยู่มานานนับร้อยปี

ผลจากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การทำพิธีกรรมการทำขุดเรือและบวงสรวงแม่ย่านาง การขอขมาพระแม่คงคานั้น พิธีกรรมยังคงจะไม่สูญหายไป ทั้งนี้เพราะในเรือแต่ละลำจะมีผีพายเรือปะปนกันหลายช่วงอายุ ซึ่งผู้ที่มีอายุมากกว่าก็จะปลุกฝังความเชื่อเหล่านี้ให้กับผีพายรุ่นหลัง ๆ และเป็นชนนี้สืบต่อไป คือเปรียบเสมือนการส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น แต่หากพิธีกรรมจะสูญหายไปนั้นคงเป็นเพราะไม่มีบุคคลที่จะสืบทอดวิชาต่อจากครูหมอ เพราะการที่จะสืบทอดวิชานั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้ที่จะสืบทอดวิชาจากครูหมอจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ศรัทธาและพร้อมปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม

งานประเพณีแข่งเรือของชาวหลังสวนมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อที่รวมเอาศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกัน แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมของทั้งสองศาสนามีแนวทางการปฏิบัติในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน จึงทำให้คนพุทธสามารถปฏิบัติตามความเชื่อแบบพราหมณ์ได้อย่างผสมกลมกลืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1. คณะสงฆ์เข้าแข่งขันในแต่ละตำบลควรมีการเผยแพร่การทำพิธีกรรมต่างๆก่อนการแข่งขันเรือยาว เพื่อให้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและป้องกันการกระทำที่ถือเป็นการลบหลู่แม่ย่านางและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นอีกมากมาย
2. คณะทำเรือควรมีการเผยแพร่ขั้นตอนการขุดเรือ - ทำเรือ ตั้งแต่การบวงสรวงเจ้าป่าเจ้าเขาจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการทำเรือเพื่อเป็นวิทยาทานแก่ผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับเรือยาวและเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพช่างขุดเรือต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ศึกษาควรสัมภาษณ์และลงพื้นที่ภาคสนามให้หลากหลายตำบล เพราะทุกตำบลในอำเภอหลังสวนนั้นต่างก็ส่งเรือเข้าแข่งขันและในแต่ละตำบลก็จะมีค่ายเรือประจำตำบลของตนเอง และแต่ละค่ายเรือก็จะมีแนวปฏิบัติตามความเชื่อที่คล้ายคลึงกันแต่อาจจะไม่เหมือนกันไปทั้งหมด

References

- Chanabawornwat Y. (2017) *Kan Bon Singsaksit Khong Chao phut Nai SangKhom Thai* [The Buddhists' vows to the sacred in thai society]. Bachelor thesis, Thammasat University.
- Jawyon, K. (2014). *50 pi Lo Nai Luang Lae Rachini Kwa 170 pi Khuen Khon Ching Thong Moradok Watthanatham Haeng Lumnam LangSuan* [50 years, Royal award plaque over 170 years, the pantomime for the flag, Lang Suan river cultural heritage]. Bangkok: iconprinting.
- Phumsukho, N. (2005). *Phithikam Lae Khwamchuea* [Rituals and Beliefs]. Bangkok: Ban nangsue 19.
- Siksamat K. (1999). *Mueang LangSuan*. Bangkok: Tthana press and graphic.
- Thatthan K. (2019). Sueksa Khwam Chue rueang Thewada Thi Mi Itthiphon to Lan Na [A study of belief in devas in lanna society], *Journal of MCU Haripunchai Review*, 3(1), 1-9.
- Thipwiset, Ch. (2013). *Legend of the Long Boat Race, Pantomime for the Flag*. Accessed September 26. Available from <https://sites.google.com/site/suansricom68/home/prawatikar-khaengkhan-reux-yaw-khun-khon-ching-> [in Thai]

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15 ถ.กาญจนวนิชย์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทร. 0 7428 9555 www.libarts.psu.ac.th